

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI
(*Human Geography of Bozdoğan*)

Prof. Dr. Ramazan ÖZEY*

ÖZET

Bozdoğan, Aydın ili şehir merkezinin yaklaşık 50 km. güneydoğusunda 35300 kişilik nüfusa ve 849 km² yüzölçüme sahip, kır nüfusun Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu bir ilçemizdir. Oluşumunda Madranbaba Dağı'nın aşınması sonucu dağın eteğinde meydana gelen birikintiler ve bu birikintiler içinde yine dağdan gelen dereler rol oynamıştır. Şehir, %10 eğimli bir yamaçta, deniz seviyesinden 200 m. yüksekte kurulmuştur.

Genel olarak nüfusun ova köylerinde toplandığı Bozdoğan'da nüfus artış oranı hiçbir zaman Türkiye ortalamasına yaklaşmamıştır. Bunun sebebi, yörede geçim şartlarının zorluğu ve Nazilli, Aydın, Denizli ve İzmir'e göçün fazla olmasıdır. Ayrıca yüksek kültür düzeyi, nüfus planlamasını kolaylaştırmaktadır.

Kır nüfusu, yaklaşık %76 ile yüksek oranlarda seyretmektedir. Su kaynakları sınırlıdır ve buna bağlı olarak toplu yerleşimler görülmekte, evler birbirine yakın, sokaklar ise dar inşa edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: nüfus, nüfus artışı, nüfus yoğunluğu, kır nüfusu, şehir nüfusu, yerleşim, konut tipi

ABSTRACT

Bozdoğan is a district approximately 50 km. southeast of the Aydın province city center with the country population above the Turkish average. The total population is 35300 people and 849 km² land surface. The result of erosion of Madranbaba Mountain and its accumulation on the foot of the mountain and the streams in this accumulation are affective in the formation of Bozdoğan. The city is built on a slope with % 10 incline and 200 meters above sea level.

The population of Bozdoğan has come together in the meadow villages and the increase of population could have never approached the average of Turkey. The reason of this is hard economical conditions and the high number of migration to Nazilli, Aydın, Denizli and İzmir. In addition, a high level of culture facilitates family planning.

---

* Prof. Dr. Ramazan ÖZEY, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Göztepe Kampüsü, Kadıköy-İstanbul.

RAMAZAN ÖZEY

There is a very high scale of percentage of country population with 76 %. Water resources are limited. Because of this, collective settlements are seen. The houses are close to each other and the streets have been built narrowly.

Key Words: *population, increase of population, density of population, country population, city population, settlement, type of houses*

NÜFUSUN TARİHİ GELİŞİMİ

Aydın ve Bozdoğan nüfusu ile ilgili ilk nüfus sayımı, Mevaliden Arif Beyzade Raşit Bey tarafından 1831 yılında yapılmıştır. Bu sayımda Bozdoğan'da 4199 İslam, 27 reaya olmak üzere 4226 kişinin yaşadığı belirlenmiştir. Bozdoğan kazasının nahiyesi olan Amasya nahiyesinde 858 İslam 3 reaya olmak üzere 861 kişi, Arpaz nahiyesinde 2876 İslam, 16 reaya olmak üzere 2892 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir.

1890 Aydın Vilayet Salnamesi'nde, Bozdoğan kazası merkez ilçenin nüfusu 27780, Yenipazar nahiyesinde 7378, Arpaz nahiyesinde 7542, Amasya nahiyesinde 2021 olmak üzere toplam nüfusun 44721 kişi olduğu kaydedilmektedir.

1893 Osmanlı Nüfus Sayımı'na göre; Bozdoğan Kazasında, toplam 27780 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir (Tablo-1).

	Müslüman	RUM	ERMENİ	MUSEVİ	TOPLAM
Kadın	13808	16	5	6	13835
Erkek	13887	50	3	5	13945
Toplam	27695	66	8	11	27780

Kaynak: Osmanlı Nüfus sayımı 1893.

Bozdoğan ve çevresinde, 1912 yılı istatistiklerine göre; 27.945 Türk, 1500 Rum ve 14 Yahudi olmak üzere toplam 29.459 kişi yaşamaktaydı. Rum ve Yahudiler Bozdoğan kaza merkezinde yerleşikti. Bunlar Epir, Makedonya, adalar ve Rumeli'den gelip yerleşmişlerdi (Nakracas-2005:89-95).

Aydın sancağı genelinde, 1912 istatistiklerine göre; toplam nüfusun % 74'ünü Türkler, % 25'ini Rumlar ve geri kalanını diğer milletlerden insanlar oluşturuyordu. Ancak Bozdoğan kazasının toplam nüfusunun % 95'ini Türkler, geri kalan % 5'ini ise Rumlar ve Yahudiler oluşturuyordu (Tablo-2).

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI

Kaza	Türk	RUM	ERMENİ	YAHUDİ	DİĞER	TOPLAM
Aydın	46578	19982	300	1890	114	68864
Söke	12987	25801	59			38847
Tsina (Çine)	24975	550	1			25526
Bozdoğan	27945	1500		14		29459
Nazilli	50069	6800		120		56989
TOPLAM	162554	54633	360	2024	114	219685
%si	73,9	24,8	0,01	0,09	0,005	100,0

Kaynak: Sokriades, G., 1919, Hellenism in the Balkan Peninsula and Asia Minor. Page 9, Statistic of the Population divided according to Nationalities of the Sandjak of AIDIN, 1912.

Genelkurmay ATASE nüfus verilerine göre, 1915 yılında, Bozdoğan kazasında, 17232 kadın, 16506 erkek olmak üzere toplam 33738 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. 1893 ile 1915 nüfusları ayrıntılı incelendiğinde, özellikle bir özellik dikkati çeker. Bu özellik, 1893 yılında Müslüman nüfusta erkek nüfus fazla iken, 1915 yılında erkek nüfus azalmıştır. Bu azalma, 1915 yılında Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı nedeniyle Müslüman erkek nüfusun askere alınmasından kaynaklanmıştır (Tablo-3).

	Müslüman	Rum	Ermeni	Musevi	Bulgar	Ecnebi	TOP.
Kadın	17080	135	5	1	-	6	17232
Erkek	16213	271	6	2	1	13	16506
Toplam	33293	406	11	3	1	19	33738

Kaynak: Genelkurmay, ATASE Arşivi, D.1094 K.265 F-2-14

1917 yılı başlarındaki nüfus verileriyle on ay sonra tespit edilen rakamları karşılaştırıldığında, Bozdoğan'da, 33.394'ten 32.720'ye düşmüştür. İslam (Türk) nüfus içerisinde özellikle erkek sayısının gözle görülür bir şekilde kadın oranına göre azaldığı hemen dikkati çekmektedir. 1917 yılı başlarında 15.879 olan Bozdoğan kazasındaki erkek sayısı 1917 yılı sonlarında 15.359'e gerilemiştir. Bozdoğan'da, Türk nüfusunun ezici bir üstünlüğü söz konusudur (Güneş-2007:23-55).

1918 yılı döneminin istatistiklerinin verdiği bilgilere göre, Bozdoğan Kazasında hükümetin denetiminde olup vergiye tabi olmayan binaları 2 bina, 1 kışla, 50 cami, 1 kilise bulunmaktadır. Bozdoğan Kazasında da 47 erkek iptidai okulu bulunurken, kız iptidai okulu kazada

RAMAZAN ÖZEY

mevcut değildir. Bozdoğan Hıristiyanlara ait eğitim ve öğretim kurumu yoktur. Ahalinin tasarrufunda olup vergiye tabi olan binalarda hane sayısı Müslümanlara ait hane sayısı 6785, Rumlara ait hane sayısı 10 olmak üzere 6795 hane, 7 fırın, 3 Debbağ hane, 3 salhane, 6 kiremithane, 59 su değirmeni mevcuttur (Tablo-4).

	1917 Yılı Başlangıcı	1917 Yılı Sonları	1918 yılı
İslam (Türk)	33394	32720	33294
Rum	253	251	253
Musevi	6	6	18
Ermeni	12	11	
Toplam	33565	32720	33565

Kaynak: 1333 Senesi Aydın Tevellüdat ve Vefayat İstatistiğinden alınmıştır.

Nüfus Miktarları ve Coğrafi Dağılışı

Toplam nüfusu, 1927'de 27414, 1955'de 41370 kişiye yükselmiştir. 1957 yılında Yenipazar nahiyesi, Bozdoğan'dan ayrılarak ilçe olmuştur. Bu nedenle Bozdoğan'ın nüfusu 1960 yılında 30377 kişiye düşmüştür. Yenipazar'ın yüzölçümü 180 km²'dir. Bu nedenle Yenipazar, Bozdoğan ilçesine bağlı bir nahiye konumundayken 1957 yılı öncesinde, Bozdoğan'ın yüzölçümü 1029 km²'dir. Yenipazar nahiyesinin ilçe olmasından sonra Bozdoğan ilçesinin toplam yüzölçümü 849 km²'ye düşmüştür.

Bozdoğan nüfus miktarları üç bölümde incelemek gerekir.

1. 1957 ve daha önceki yıllar: bu yıllarda Yenipazar ilçesi Bozdoğan'a bağlı idi. Dolayısıyla nüfus hayli kabarıktır. 1927 nüfus sayımında yörenin toplam nüfusu 23533 köy, 3881 kent olmak üzere toplam 27414 olduğu halde, 1955 yılında 41370'i ancak bulmuştur. 23 yılda ancak 13956 kişilik bir artış kaydedilmiştir. Oysa Yenipazar nahiyesi nüfusu Bozdoğan nüfusundan çıkarıldığında daha gerçekçi değerler ortaya çıkacaktır.

1927–1955 yılları arasında kır nüfusu düzenli bir artış görülmektedir. Yalnız Bozdoğan ilçe merkezi nüfusunda 1935 yılında yükselme ve 1940–1945 sayımlarında azalma görülmektedir. Bunun da başlıca sebebi İkinci Dünya Savaşı nedeniyle, erkek nüfusun bir kısmının

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI

askere çağrılması ile ilgilidir. Daha sonraki yıllarda ise, tekrar yükselmiş ve düzenli bir şekilde az da olsa artış kaydetmiştir.

2. 1957 yılı sonrası yıllar: 1957 yılından sonra Yenipazar yerleşmesi ilçe merkezi olmuş ve köyleri ile birlikte Bozdoğan'dan ayrılmıştır. Bu nedenle Bozdoğan'ın nüfusu hayli düşüş kaydetmiş ve daha sonra ki yıllarda yine düzenli bir şekilde artış görülmüştür. 1960 yılında toplam nüfus 30377'ye düşmüş, 1975 yılında ancak 34.935'e ulaşabilmiştir. Böylece 15 yıl içinde 4.558 kişilik bir artış olmuştur.

3. 1975 yılından sonraki yıllar: 1975 yılında 34935 kişi olan yöre nüfusu az da olsa artış göstermiş ve 1997'de 37190 kişiye yükselmiştir. Ancak daha sonra yine kısmen azalma göstermiş ve 2007'de 35300 kişi olmuştur. Bu dönem içinde yörede nüfusun fazla artmayışının nedeni, doğum artış hızının düşük olması ve göçlerle açıklanabilir (Tablo-5).

Yıllar	İlçe merkezi	Köyler	Toplam nüfus	Alanı Km ²	Yoğunluk Km ² /kişi
1927	3881	23533	27414	1029	26
1935	4038	26708	30746	1029	30
1940	3789	27881	31670	1029	31
1945	3842	29478	33320	1029	32
1950	4614	32143	36757	1029	36
1955	4988	36382	41370	1029	40
1960	5365	25012	30377	849	36
1965	6739	26134	32873	849	39
1970	6893	27060	33953	849	40
1975	7106	27829	34935	849	41
1980	7682	29612	37294	849	44
1985	7779	27180	34959	849	41
1990	8034	26395	34429	849	40
1997	8427	29216	37640	849	44
2000	8300	26890	35190	849	41
2007	8800	26500	35300	849	41

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE -TÜİK) yayınlarından yararlanılmıştır.

RAMAZAN ÖZEY

Tablo 6. Bozdoğan ve Köylerinin Nüfus Miktarları Dağılımı (1985–2000, Kişi).

	1985	1990	1997	2000
Bozdoğan merkez	7779	8034	8427	8300
Akseki köyü	526	397	452	428
Akyaka köyü	0	156	203	154
Alamut köyü	1624	1686	1800	1661
Alhisar köyü	272	251	307	292
Altıntaş köyü	919	958	1087	1038
Amasya köyü	679	637	597	589
Asma köyü	559	445	476	428
Başalan köyü	374	350	610	462
Çamlıdere köyü	911	840	1026	984
Dutağaç köyü	646	591	610	528
Dömen köyü	487	436	319	293
Güney köyü	416	358	441	439
Güneyyaka köyü	300	294	360	212
Güre köyü	205	216	223	192
Güvenir köyü	226	209	330	259
Haydere köyü	1692	1668	1860	1704
Hışımlar köyü	236	271	327	322
Kakkalan köyü	508	514	501	489
Kamışlar köyü	747	765	662	554
Karahmetler köyü	610	332	344	336
Kavaklı köyü	810	698	710	703
Kazandere köyü	683	715	675	578
Kemer köyü	304	207	241	223
Kılavuzlar köyü	776	741	718	717
Kızılca köyü	588	710	860	857
Kızıltepe köyü	154	149	309	183
Konaklı köyü	504	209	366	351
Koyuncular köyü	1081	1029	949	935
Körteke köyü	866	772	815	746
Olukbaşı köyü	1127	1018	961	945
Osmaniye köyü	115	112	112	144
Örencik köyü	468	450	856	512
Örentaht köyü	478	479	610	626
Örmepınar köyü	319	327	436	419
Örtlü köyü	393	318	549	317
Pınarlı köyü	885	875	746	733
Seki köyü	0	401	437	414
Sırma köyü	856	843	969	1034
Tütüncüler köyü	0	211	446	226
Yaka köyü	787	778	769	768
Yazıkent beldesi	2556	2353	2193	2214
Yenice köyü	434	382	362	320
Yeniköy	202	170	183	191
Yeşilçam köyü	0	0	308	277
Ziyaretli köyü	1057	1074	1098	1093
Köylerin toplamı	27180	26395	29216	26890
Genel Toplam	34959	34429	37640	35190

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE –TÜİK) yayınlarından yararlanılmıştır.

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI

2007 yılı Adrese dayalı Genel Nüfus Sayımları sonuçlarına göre, Bozdoğan'ın toplam nüfusu 35300 kişi kadardır. Bunun 8800 kişisi Bozdoğan ilçe merkezinde, geri kalanı köylerde yaşamaktadır. Akseki, Dutağaç, Dömen, Kamışlar, Karahahmetler, Kavaklı, Kazandere, Kemer, Kılavuzlar, Olukbaşı, Pınarlı ve Yazıkent'te nüfus azalmıştır.

Nüfusun coğrafi dağılışına gelince; bozdoğan'da nüfus Akçay vadisinin çizmiş olduğu yay boyunca dağ etekleri de çok yoğun, buna karşılık dağlık sahalarda yok denecek kadar azdır. Arazi parçalandıkça nüfus azlığı hemen kendini gösterir. Yörede 0–250 metreler arasında 22, 251–500 metreler arasında 15, 501–750 metreler arasında 5, 751 ve daha fazla yükseklikte 2 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Diğer yönden basit bir bölümlenmeye göre, 44 köyün 15 tanesi ova köyü, diğer 29 köy ise dağ köyüdür.

Genel olarak nüfusun coğrafi dağılışı incelendiğinde bazı özellikler dikkati çeker. Bunlar; Nüfus genellikle ovada toplanmıştır. Yalnız Akçay'ın kenarı boş olup, daha ziyade yamaçlarda toplanmıştır. Bunun sebepleri, kemer Barajı yapılmadan önce, Akçay'ın sel baskınlarından korunmak içindir. Öte yandan köy nüfusunun, hem tarım ve hem de hayvancılık faaliyetleri ile meşgul olabilmesi için, köyler; genellikle, ova ile dağların kesiştiği kesimlerde kurulmuştur. İkinci derecede nüfus taraça ve arazinin parçalı olduğu alanlarda toplanmıştır. Dağlar genellikle boştur. Özellikle Madranbaba dağında tamamen boş alanlar bulunmaktadır. Buralarda ancak göçebe hayatı yaşayan Yörüklere rastlanmaktadır.

Bozdoğan'da Nüfus Artışı ve Nüfus Hareketleri

Bozdoğan'da muhtelif sayım dönemleri içinde nüfus artışı ve oranları incelendiğinde bazı özellikler görülür. Bunlar;

Bozdoğan'da nüfus artış oranı hiçbir zaman Türkiye oranına yaklaşmamıştır. Bu artış azlığının sebebi yörede geçim şartlarının zorluğu ve Nazilli gibi sanayi şehrine nüfus akımının fazla olmasıdır. Yörede yaşayan halkın kültür düzeyinin yüksek olması ve dolayısıyla nüfus planlamasının benimsenmesi ve uygulanmasından dolayı nüfus artış hızı gittikçe azalmaktadır (Tablo-7).

Bozdoğan'da yıllık nüfus artış hızı, 1975 yılında % 0,5'tir. Doğum oranı % 80, ölüm oranı ise % 20'dir. 1997 yılı verilerine göre,

RAMAZAN ÖZEY

nüfus artış hızı ilçe merkezinde % 3,26, köylerde ise % 1,86, genel toplamda % 2,19 olmuştur. Ancak daha sonraki yıllarda nüfus artışında azalma olmuştur.

Yıllar	Nüfus miktarı	Artış Miktarı	Yıllık Artış Oranı (%)
1960	30377	-	-
1965	32873	2296	1,4
1970	33953	1080	0,7
1975	34935	982	0,5
1980	37294	2359	1,5
1985	34959	- 2335	-1,5
1990	34429	- 530	- 0,4
1997	37640	3211	2,2
2000	35190	-2450	-1,6
2007	35300	110	0,1

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE –TÜİK) yayınlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bozdoğan'da doğum oranının kısmen yüksek olduğu halde nüfusun artmamasının diğer bir sebebi ise, artan nüfusun % 60'ının doğum yerlerinden ayrıлып göç etmeleridir. En fazla göç; Nazilli, Aydın, Denizli ve İzmir gibi büyük sanayi tesislerinin bulunduğu şehirlere yönelik olmaktadır. Kır nüfusunda doğum oranının yüksek olduğu halde çoğu köylerin nüfusunda azalma göstermektedir. Bunun başlıca sebepleri şunlardır;

- 1.Sayım döneminde geçim sıkıntısı çeken ailelerin Aydın, Nazilli, Söke ve Koçarlı ovalarına pamuk toplamaya gitmeleri ve dolayısıyla sayımlarda bulunmayışları,
- 2.Arazinin fazla bölünmesi ve dolayısıyla arazinin artan nüfusun ihtiyacına karşılık verememesi,
- 3.Yörenin yakınlarında sanayi (Nazilli, Aydın, Denizli ve İzmir) şehirlerinin bulunması,
- 4.Ulaşımın gelişmesi, dolayısıyla köydeki nüfusun şehre gelip, şehir hayatını benimsemesi,
- 5.Gelişen medeniyet ölçüsünde insanların ihtiyaçlarının çoğalması ve bu ihtiyaçlara köyün karşılayamaması,

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI

6.Yüksek öğrenim yapan gençliğin ana ve babası tarafından yakinen kontrol edilmesi için bütün ailenin kente göç etmesine sebep olmaktadır.

Göç eden nüfus şehirlerde genellikle fabrikalarda iş bulmaktadır. Bir kısmı marangoz, duvarcı, sıvacı, boyacı, demirci, lokantacı gibi iş kollarında çalışmaktadır. Diğer bir kısmı da eğitim ve öğretim yapmaktadır. Son yıllarda eğitim ve öğretim yapanların sayısı hızla artmıştır.

Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki, Bozdoğan'da geçici de olsa büyük bir göç hareketi vardır. Bu göç hareketini durdurmak çok zordur. Yörede tarıma dayanan sanayinin gelişmesi halinde beklide göç hareketleri durdurulacaktır. Aksi takdirde günden güne göç artacaktır.

Nüfus Yoğunlukları

Bozdoğan'ın yüzölçümü 849 km²'dir. Bunun 274 km²'si veya % 32,3'ü tarıma elverişlidir ve tarım yapılmaktadır. Nüfusun % 90'ı çiftçi nüfusudur.

Aritmetik yoğunluk denilince toplam nüfusunu toplam yüzölçüme bölerek elde edilen aritmetik veridir. Buna göre, Bozdoğan'ın aritmetik nüfus yoğunluğu kilometrekareye, 1975'de 41,1997'de 44 ve 2007'de 41 kişi düşmektedir.

Fizyolojik yoğunluk, toplam nüfusun tarım alanına bölünmesinden elde edilen veridir. Buna göre, Bozdoğan'ın fizyolojik nüfus yoğunluğu kilometrekareye, 1975'de 130 kişi düşmektedir.

Tarımsal yoğunluk ise, tarımla uğraşan nüfusun tarım alanına bölünmesiyle elde edilir. Buna göre Bozdoğan'ın tarımsal nüfus yoğunluğu, kilometrekareye 1975'de 99 kişi düştüğü görülmektedir.

Nüfus yoğunluklarındaki özellikler, bugün için de (2007) geçerlidir. Çünkü yöre nüfusunda fazla nüfus değişimi görülmemektedir.

Bozdoğan'da nüfus yoğunlukları, Batı (Ege) bölgesinin çok altında olup, Türkiye nüfus yoğunluklarının da altındadır. Yalnız tarımsal yoğunluk Türkiye ortalamasından fazladır.

Nüfusun Cins ve Yaş Yapısı

Bozdoğan'da Sağlık Ocaklarının verilerine göre, 1988 yılında, 18320 erkek, 18182 kadın olmak üzere toplam 36502 nüfus barınmaktadır. 2004 yılı verilerine göre de, 18253 erkek, 17919 kadın olmak üzere toplam 36172 kişi yaşamaktadır. Sağlık nedeniyle haneye dayalı olarak yapılan bu sayım değerleri, gerçeğe en yakın olanıdır (Tablo-8).

Yaş Grubu	1988 Yılı			2004 Yılı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
0	1644	1599	3243	238	203	441
1-4				956	929	1885
5-9	1981	1882	3863	1333	1292	2625
10-14	1650	1919	3869	1528	1520	3048
15-19	1902	1855	3757	1663	1622	3285
20-24	1696	1626	3322	1700	1398	3098
25-29	1438	1368	2806	1416	1181	2597
30-34	1336	1287	2623	1330	1234	2564
35-39	1033	914	1947	1255	1168	2423
40-44	887	877	1764	1215	1220	2435
45-49	863	860	1723	1249	1096	2345
50-54	768	861	1629	940	928	1868
55-59	876	865	1741	815	857	1672
60-64	710	701	1411	732	816	1548
65-69	351	412	763	594	758	1352
70-74	324	447	771	641	767	1408
75-79	302	385	687	402	533	935
80-84	259	324	583	162	210	372
85+				84	187	271
Toplam	18320	18182	36502	18253	17919	36172

Kaynak: Bozdoğan, Sırma ve Yazıkent Sağlık Ocakları, Nüfus Yaş Grupları Dağılımı (20/7/1988) çizelgelerinden ve Aydın İl Sağlık Müdürlüğü İstatistiklerinden ve [Http://www.aysm.gov.tr](http://www.aysm.gov.tr)'den yararlanılmıştır.

Yöredeki nüfusun yaş oranları incelendiğinde en fazla nüfus, 1988 yılında 5–9 ve 10–14 yaş gruplarında görülmektedir. 2004 yılında ise, 10–14, 15–19 ve 20–24 yaş gruplarına aittir. Bu da 1980'li yılların başında doğum oranlarının yüksek oluşu ve daha sonraki yıllarda azalmasıyla ilgilidir. Nitekim 0–4 yaş grubunda, 1988 yılında 3243 kişi varken, 2004 yılında bu değer 2368 kişiye düşmüştür.

Bozdoğan yöresinde, sağlık şartlarının giderek iyileşmesi, nüfusun yaş grubuna doğrudan etkilemektedir. Nitekim 65 ve daha yukarı yaş grubunda, 1988 yılında 2804 kişi varken, 2004 yılında 4338 kişiye yükselmiştir.

Kır ve Şehir Nüfusu

Bozdoğan'da genel anlamıyla kır nüfusu hâkimdir. 1975 sayım sonuçlarına göre ilçe merkezi bile nüfus kriterine göre şehir olamamıştır. Çünkü ilçe merkezinin nüfusu 1975 yılında 7106, 2000 yılında 8300 kişi kadardır.

Bozdoğan ilçe merkezi, nüfus yönüyle şehir olmamasına rağmen, tüm köylerin Pazaryeri ve ticaret merkezi olması, idari merkez olması, tüm idari kurum ve kuruluşlarının bulunması, eğitim kurumlarının (ilk ve orta öğretim kurumları yanında yüksek okulun varlığı) yaygın oluşu, hastane ve sağlık ocaklarının varlığı, yöre tarımına yönelik sanayi tesislerinin (zeytinyağı ve gıda kurutma ve paketleme tesisleri) bulunması nedeniyle, şehir özelliği taşımaktadır. Bu nedenle Bozdoğan ilçe merkezi nüfusu, şehir nüfusu olarak kabul edilebilir. Buna göre, 1975 yılında yöre toplam nüfusu 34935 kişi olmuş ve bu nüfusun % 80'ini (27839 kişi) kır nüfusu oluşturmuştur. 2000 yılında yöre toplam nüfusu 35190 kişi olmuş ve bu nüfusun % 76'sını (26890) kır nüfusu oluşturmuştur. Yörede kır nüfus oranı, Türkiye ortalamasının çok üstündedir. Bunun başlıca sebepleri şunlardır;

1.Yörede tarım ve hayvancılığın hâkim olması, özellikle yörenin her kesiminde tarıma elverişli şartların bulunması dolayısıyla tarım ve hayvancılığın nüfusu kırlara çekmesi söz konusudur.

2.İlçe merkezi ulaşım bakımından kısıtlı imkânlarla sahiptir. Hinterlandı sadece Nazilli ilelidir. Her ne kadar Nazilli-Yatağan-Muğla karayolu, Bozdoğan'dan geçmekteyse de, bu yolun çok rampalı ve virajlı olması nedeniyle, Aydın-Çine-Yatağan-Muğla yolu daha işlek durumdadır. Öte yandan yörenin çok yakınında Nazilli, Aydın ve İzmir gibi büyük şehir merkezlerinin varlığı, yöre kır nüfusunun Bozdoğan ilçe merkezine ilgisini azaltmaktadır. Öyle ki, Bozdoğan köylerinden Bozdoğan şehir merkezine hemen hemen hiç göç olmamıştır. Ancak Nazilli, Aydın ve İzmir gibi sanayi şehirlerine göç çok olmaktadır. Bu

durum, Bozdoğan ilçe merkezinin uzun yıllar bir kasaba görünümünde kalmasına ve nüfusunun fazla artmamasına yol açmıştır.

Nüfusun Eğitim Durumu

Bozdoğan ve çevresinde, Türkiye genelinde ele alındığında iyi durumdadır. Hemen hemen her köyde ilköğretim kurumu vardır. Ancak bunların çoğunda öğrenci azlığından birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmakta ve ilköğretimin sadece birinci devresi (1–5 sınıflar) açık bulunmaktadır. Öğrenci azlığı olan köylerdeki öğrenciler, ilköğretimin ikinci kademesini (6–8 sınıflar), taşınalı olarak en yakın köy ve belde eğitim ve öğretimlerini devam ettirmektedirler.

Bozdoğan'da, 2003–2004 Eğitim ve Öğretim Yılında, 48 ilköğretim kurumunda toplam 4837 öğrenci (2487 Erkek, 2350 Kız) öğrenim görmüştür. Ortaöğretim olarak 2 okulda (Bozdoğan Lisesi ve Bozdoğan Metem Lisesi), toplam 689 (337 erkek, 312 kız) eğitim ve öğretime devam etmiştir.

Bozdoğan'da, 2003–2004 Eğitim ve Öğretim Yılında, 48 ilköğretim kurumunda toplam 4837 öğrenci (2487 Erkek, 2350 Kız) öğrenim görmüştür. Ortaöğretim olarak 2 okulda (Bozdoğan Lisesi ve Bozdoğan Metem Lisesi), toplam 689 (337 erkek, 312 kız) eğitim ve öğretime devam etmiştir.

Bozdoğan'da, 2005–2006 Eğitim ve öğretim yılında, toplam 69 okul, 331 derslik, 295 öğretmen ve 5705 öğrenci bulunmaktaydı. Bunun öğrenim kademelerine göre dağılımları şöyleydi; Okul öncesi eğitimde 19 okul, 23 derslik, 4 öğretmen ve 349 öğrenci vardı. İlköğretimde 47 okul, 265 derslik vardı ve 220 öğretmen 4584 öğrenciyi okutuyordu. Ortaöğretimde ise 3 okul, 43 derslik, 71 öğretmen vardı ve 772 öğrenci öğrenim görmekteydi

Bozdoğan'da, 2006–2007 Eğitim ve öğretim yılında, toplam 70 okul, 334 derslik, 322 öğretmen ve 5703 öğrenci bulunmaktaydı. Bunun öğrenim kademelerine göre dağılımları şöyleydi; Okul öncesi eğitimde 20 okul, 23 derslik, 9 öğretmen ve 349 öğrenci vardı. İlköğretimde 47 okul, 268 derslik vardı ve 229 öğretmen 4501 öğrenciyi okutuyordu. Ortaöğretimde ise 3 okul, 43 derslik, 84 öğretmen vardı ve 853 öğrenci öğrenim görmekteydi (Tablo-9).

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI

Tablo 9. Bozdoğan'da Okul Türüne Göre Okul, Derslik, Öğrenci Ve Öğretmen Durumları (2006–2007).

Okul Türü	Yılı	Okul Sayısı	Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
Okul öncesi	2005–2006	19	23	349	4
	2006–2007	20	23	349	9
İlköğretim	2005–2006	47	265	4584	220
	2006–2007	47	268	4501	229
Ortaöğretim	2005–2006	3	43	772	71
	2006–2007	3	43	853	84
Toplam	2005–2006	69	331	5705	295
	2006–2007	70	334	5703	322

Kaynak: Aydın İl Millî Eğitim Müdürlüğü İstatistiklerinden
<http://aydin.meb.gov.tr/index.php?tip=scontent&sino=56>

Bozdoğan'da 5'i kent merkezinde, 42'si köylerde olmak üzere toplam 47 ilköğretim okulu bulunmakta ve bunların tümünde normal eğitim yapılmakta ve bölgede ikili eğitim yapılmamaktadır. Bunlardan merkezdeki 2 okul (Fatih ve Merkez), köylerdeki 5 okul (Alamut, Haydere ilköğretim ve yatılı ilköğretim, Kemer HES ve Karaahmetler) kaloriferli olup, diğer okullar soba ile ısıtılmaktadır. Yöredeki okulların sadece 4'ünde bilgisayar sınıfları vardır ve bu okullarda toplam 61 bilgisayar (Fatih 12, Merkez 16, Haydere Yatılı 12, Yazıkent Mürşide Akçay 21) bulunmaktadır. Yöredeki okullarda toplam eğitim ve büro amaçlı 136 bilgisayar bulunmakta ve okulların 19'unda ADSL İnternet bağlantısı kurulmuş durumdadır (Tablo-10).

İlköğretimde taşınmalı eğitim hem zorunlu ve hem de sorunludur. Yörede toplam 13 taşıma merkezi bulunmaktadır ve bu merkezlere 57 yerleşim biriminden taşıma yapılmaktadır. 2006–2007 Öğretim yılında 267 Birinci kademedede, 961 İkinci kademedede öğrenci taşınmış ve taşıma ücreti olarak devlet 590.533,20 YTL ödeme yapmıştır.

İlköğretim'in 8 yıla çıkarılması ve zorunlu hale gelmesi, taşınmalı eğitimi gündeme getirmiştir. Ancak taşınmalı eğitimde kış aylarında aksamlar görülmektedir. Nitekim Başalan Köyüne bağlı Viranaltı Mahallesi köy merkezine 6 km, Dağdibi ve Ercek mahalleleri köy merkezine 3500 m uzaklıktadır. Taşınmalı eğitime giden 48 öğrenci yağış olmasa da yol muhalefeti nedeniyle haftanın birkaç günü okula

RAMAZAN ÖZEY

gidememektedirler. Diğer yamaç ve dağ köylerinde de taşınmalı eğitimde aksamalar olmaktadır.

Tablo 10. Bozdoğan'da İlköğretim Okullarının Durumları (2006–2007 Öğretim Yılı).

	OKUL ADI	Derslik Sayısı	Şube Sayısı	Lojman Sayısı	Toplam Bilgisayar	ADSL	SINIFLARA GÖRE ŞUBE ve ÖĞRENCİ SAYISI														
							Öğretmen Sayısı			Toplam Öğrenci Sayısı											
							T	E	K	T	E	K									
1	Eymir	6	5		1	X	6	3	3	85	45	40									
2	Fatih	26	26		14	X	37	21	16	72	354	36									
3	Mehmet Akif Ersoy	5	5		1	X	3	1	2	41	19	22									
4	Merkez	27	25		21	X	38	21	17	78	379	40									
5	Madran	4	5	1	1	X	3	2	1	60	33	27									
ŞEHİR TOPLAMI											68	66	1	38	5	87	48	39	1688	830	858
6	Alamut	17	8		5	X	15	9	6	10	58	49									
7	Amasya Ü. Emre	11	10		1	X	7	4	3	176	95	81									
8	Çamlidere Ş.M. Sarısaç	6	5		2	X	4	1	3	58	35	23									
9	Haydere İÖÖ.	12	9		5	X	11	7	4	20	103	10									
10	Haydere Yatılı	10	11	12	21	X	21	16	5	267	152	1									
11	Kemer Hes	11	8		3	X	11	7	4	140	71	69									
12	Körteke	12	8		6		3	2	1	122	59	63									
13	Olukbaşı	8	8	2	5		8	4	4	12	59	70									
14	Örtülü	10	8	4	4		7	2	5	157	81	76									
15	Sırma	5	5	1	1	X	5	2	3	80	37	43									
16	Yazıkent Mürşide Akçay	14	11		23	X	14	10	4	32	156	172									
17	Akseki	2	5		1	X	0			23	12	11									
18	Alhisar	2	5	1			1		1	13	7	6									
19	Altıntaş	2	5	1	1		1	1		47	22	25									
20	Altıntaş Ş. E. Menderes	3	5	1			2	1	1	47	20	27									
21	Asma	2	5	1	1		2	2		39	23	16									
22	Başalan	4	5				1		1	68	34	34									
23	Dutağaç	2	3	1			1		1	14	5	9									
25	Güneyyaka	2	3	1	1		1		1	17	10	7									
26	Güre	2	5	1			0			9	4	5									
27	Güvenir	2	3				1	1		17	8	9									
28	Hışımlar	2	5	1			1		1	30	14	16									
29	Karahaahmetler	2	5	1			0			22	9	13									
30	Kavaklı	6	3	1		X	0			13	5	8									
31	Kazandere	3	5	1	1		2	1	1	35	19	16									
32	Kılavuzlar	4	5		4	X	2		2	29	13	16									
33	Kızılcı	3	5		2		3	2	1	60	31	29									
34	Kızıltepe	1	5				0			25	13	12									
35	Konaklı	1	5	1			0			27	16	11									
36	Çoyuncular Şehit N. İzbudak	6	5		3		2	1	1	39	20	19									
37	Örencik	3	5	1			1		1	55	30	25									
38	Örentaht	2	5	1	1		2	1	1	62	35	27									

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI

39	Örmepınar	2	5	1	1		2	1	1	37	19	18
40	Pınarlı	6	5		1	X	3	3		31	19	12
41	Seki	3	5		1		1	1		48	23	25
42	Tütüncüler	2	5	1	1		0			31	18	13
43	Yaka	4	5	1	1		2		2	44	20	24
44	Yazıkent Kızılçakır	2	5		1	X	2	1	1	34	17	17
45	Yenice	3	4	2			0			10	2	8
46	Yeşilçam Dümen	2	5	2			1		1	35	18	17
47	Ziyaretli Karabağlar	2	5		1	X	2		2	55	33	22
KÖY TOPLAMI		20	23	4	9	14	14	8	6	281	143	137
ŞEHİR-KÖY TOPLAMI		268	303	47	136	19	229	128	101	4501	2267	2234

Kaynak: Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistiklerinden
<http://aydin.meb.gov.tr/index.php?tip=scontent&sino=56>

Yörede özel eğitim okulu olarak, İşitme Engelliler yönelik Şair Fetibey İlköğretim Okulu bulunmaktadır. Normal eğitim olan bu okulda 7 derslik olup, okul kaloriferlidir. Okulda 2006–2007 yılı itibariyle, 5 erkek, 3 Bayan olmak üzere 8 öğretmen görev yapmaktadır. Öğrenci sayısı ise 31 erkek, 4 kız olmak üzere toplam 35'dir.

2005–2006 öğretim yılında ilçe ilköğretim kurumlarından 339 erkek, 303 kız olmak üzere 642 öğrenci mezun olmuştur. 2006–2007 Öğretim yılında 82 erkek, 96 kız olmak üzere 178 öğrenci genel liselere, 86 erkek, 47 kız olmak üzere 133 öğrenci meslek teknik liselere kayıt yaptırmışlardır.

Bozdoğan'da Ortaöğretim Kurumu olarak 3 okul bulunmaktadır. Bunlar Bozdoğan Lisesi, Bozdoğan Anadolu Lisesi ve Bozdoğan İsmet Sezgin Anadolu Teknik Lisesi, Meslekî ve Teknik Eğitim Merkezi (METEM ve MEM)'dir. Bunların üçünde de normal eğitim yapılmakta ve okulların üçü de kaloriferli olup, okullarda 84 bilgisayar (İsmet Sezgin METEM'de 55, Bozdoğan Lisesinde 26, Anadolu Lisesinde 3) ve ADSL bağlantısı bulunmaktadır.

Bozdoğan'da eğitim gönüllüsü halk, Ortaokul yapma cemiyetini kurarak 15 Mart 1952 tarihinde Ortaokul binasının temelini atmışlardır. Bina 3760 m² alan içerisinde 8 derslik ve 4 idare odası olarak düşünülmüştür. Binanın yapımı 07.12.1953 tarihinde tamamlanarak Bozdoğan Ortaokulu olarak eğitim ve öğretime başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 25.08.1970 gün ve sayılı emirleri ile 1970–1971 öğretim yılından itibaren Bozdoğan Lisesi olarak iki evre haline getirilmiştir. 2001–2002 eğitim ve öğretim yılında Bozdoğan Lisesi bünyesinde

RAMAZAN ÖZEY

Yabancı Dil Ağırlıklı Lise açılmıştır. 2005 -2006 Eğitim ve Öğretim yılında Yabancı Dil ağırlıklı Anadolu Lisesine dönüştürülmesi sonucunda Anadolu Lisesi açılması gündeme gelmiş ve Bozdoğan Anadolu Lisesi, önce Bozdoğan Lisesi binasında eğitim ve öğretime başlanmıştır. Bozdoğan Anadolu Lisesi 13.12.2005 tarihinde bilfiil yeni binasına taşınmıştır.

Bozdoğan Lisesi'nde, 2006–2007 Öğretim yılında 20 derslik ve 20 şube bulunmaktadır. 17 erkek, 13 bayan toplam 30 öğretmen görev yapmakta ve 201 erkek, 202 kız olmak üzere 403 öğrenci okumaktadır.

Bozdoğan İsmet Sezgin METEM Lisesinde, 2006–2007 Öğretim yılında 17 derslik ve 16 şube bulunmaktadır. 22 erkek, 19 bayan olmak üzere toplam 41 öğretmen görev yapmakta ve 213 erkek, 104 kız olmak üzere toplam 317 öğrenci okumaktadır.

Bozdoğan Anadolu Lisesi'nde, 2006–2007 Öğretim yılında eğitim ve öğretime başlamıştır. 6 derslik ve 6 şube bulunmaktadır. İlk yıl 23 erkek, 29 kız olmak üzere 52 öğrenci kayıt yaptırmıştır.

Bozdoğan merkezde ayrıca 1'er adet Halk Eğitim Merkezi, Motorlu Taşıt Sürücü Kursu bulunmaktadır. Bozdoğan'da yaygın eğitim olarak Halk Eğitim Merkezi tarafından kurslar açılmaktadır. 1 erkek öğretmenin görev yaptığı Halk Eğitim Merkezi'nde, 2006–2007 yılında 267 erkek, 115 bayan olmak üzere 382 öğrenci kurs görmüştür. Sürücü kursunda toplam 7 erkek öğretmen bulunmakta ve 2006–2007 yılında kurslara 232 erkek, 37 bayan olmak üzere toplam 269 kişi devam etmiştir.

Adnan Menderes Üniversitesi Senatosu'nda, üniversite bünyesinde Bozdoğan Meslek Yüksekokulu açılması ile ilgili kuruluş dosyası ele alınmış ve 2006/2007 Öğretim Yılında Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlığı Programına 30, Pazarlama Programına 50 öğrenci alınması teklifi kabul edilmiştir.

3 Orta öğretim kurumu ve 1 meslek yüksek okulunun bulunduğu Bozdoğan'da, öğrenci barınma imkânları oldukça sınırlıdır. Şehirde sadece 1 adet (Madran Öğrenci Yurdu) yurt bulunmakta ve bir dernek tarafından açılan yurdun yatak kapasitesi 66 yataktır. 2006–2007 yılında yurttan 27 öğrenci barınmıştır.

Sağlık Durumu

Bozdoğan İlçesi Merkez Sağlık Ocağı 1984 yılından önce Hükümet Tabipliği olarak hizmet vermekte iken 1984 yılından sonra Sağlık Ocağı olarak düzenlenmiş ve personellerin ataması buna göre yapılmıştır.

Bozdoğan Merkez Sağlık Ocağı Tabipliğinde 5 doktor, 2 sağlık memuru, 5 ebe görev yapmaktadır. Bu ocağa bağlı 10 adet sağlık evi, 7 sağlık ocağı bulunmaktadır. Fiilen hizmet veren 5 (Beş) sağlık ocağı mevcut olup, bunlar sırasıyla Sırma, Alamut, Haydere, Olukbaşı ve Yazıkent Sağlık Ocağı'dır. Sağlık Grup Başkanlığımız bölgesinde açık olarak bulunan 12 Sağlık Evi mevcuttur. Bunlar; Alamut Sağlık Ocağına bağlı Kavaklı Köyü Sağlık Evi, Olukbaşı Sağlık Ocağına Bağlı Dutağaç Köyü Sağlık Evi, Sırma Sağlık Ocağına bağlı Amasya Köyü Sağlık Evi, Çamlidere Köyü Sağlık Evi, Körteke Köyü Sağlık Evi, Örtülü Köyü Sağlık Evi, Yazıkent Sağlık Ocağına bağlı Koyuncular Köyü Sağlık Evi, Seki Köyü Sağlık Evi, Bozdoğan Merkez Sağlık Ocağına bağlı Altıntaş Köyü Sağlık Evi, Hışımlar Köyü Sağlık Evi, Kamışlar Köyü Sağlık Evi, Bozdoğan Ek Birimine bağlı Ziyaretli Köyü Sağlık Evidir. Bunlardan personeli mevcut olup fiili olarak hizmet veren sağlık evleri: Kavaklı Köyü Sağlık Evi, Amasya Köyü Sağlık Evi, Altıntaş Köyü Sağlık Evi, Koyuncular Köyü Sağlık Evi, Kamışlar Köyü Sağlık Evi' dir. Sağlık Grup Başkanlığı olarak toplam personel sayısı 66 'dır. Bunların dağılımı şöyledir; 14 doktor, 4 sağlık memuru, 15 hemşire, 17 ebe, 3 memur, 4 şoför, 7 hizmetli ve 2 çevre sağlık teknisyenidir.

Merkez Sağlık Ocağında 112 Acil Yardım İstasyonunda acil müdahalelerde kullanılan tam donanımlı 1 adet 350' lik 2005 model ambulans mevcuttur. Merkez Sağlık Ocağımızda hizmet aracı olarak kullanılmakta olan Fort Transit marka araç mevcuttur.

Bozdoğan'ın Yerleşme Özellikleri

Kır Yerleşme Tipleri

Bozdoğan'da kır yerleşme tipi olarak dağınık yerleşme tipi hemen hemen hiç yoktur. Bütün yerleşmeler toplu yerleşmedir. Dağınık yerleşmenin olmaması yörede su kaynaklarının sınırlı oluşundandır. Ayrıca kültür düzeyinin yüksek olması da, yerleşmelerin toplu olmasında bir etken olarak görülebilir.

Bozdoğan'da hâkim yerleşme tipi toplu yerleşmedir. Gerçekten köylere bakıldığında çok şaşırtıcıdır. Evler iç içe yapılmıştır. Sokaklar dar ve evler bitişiktir. Çoğu kez bir evin sağ, solu ve arkası diğer evlere bitişik, sadece ön cephesi sokağa açılmaktadır. Örneğin Akseki köyünde Küllük Sokağı çok dar, sokağın Salı, solu ve üstü ev olup, adeta sokak bir tüneli andırmaktadır.

Köylerde, genellikle sokaklar köy meydanına açılmaktadır. Köy meydanında cami, çeşme, köy muhtarlığı, kahvehaneler, bakkallar, terzi, berber, manifatura ve ayakkabı dükkânları bulunmaktadır. Biraz büyükçe olan köylerde ise, lokanta, fırın gibi işyerleri de bulunmaktadır. Köy meydanı köyün ortasında, evleri ise köy meydanının etrafında dairesel veya uval biçimde yer almaktadırlar.

Köyler, genellikle küme köy veya yığın köy tipine girer. Ayrıca bundan başka arazinin parçalı olduğu alanlarda, tepe köy veya taraça köy tipine de rastlanmaktadır. Bozdoğan'da kır yerleşmesini, yerleşim yerinin özelliklerine göre, dört kısma ayırmak mümkündür.

1. *Ova Köyleri:* Büyük Menderes'in kolu olan Akçay, baraj gölünden çıktıktan sonra Bozdoğan ovasında menderesler çizerek akmaktadır. Ova köyleri, Akçay'ın kenarında ve Bozdoğan ovasında kurulmuştur. Baraj yapılmadan önce Akçay'ın zaman zaman taşması, zaman zaman kuruması, yani Akçay'ın rejiminin düzensiz olması, bu tip köylerin başlıca sorunu idi. Fakat baraj yapıldıktan sonra böyle bir sorun kalmamıştır. Bu tip örnek köy olarak Değirmenbükü köyünü verebiliriz.

Değirmenbükü (Amasya) köyü, Kemer Barajı'nın 5 kilometre batısında, Akçay'ın dar ve derin boğazlardan çıkıp, Bozdoğan ovasına girdiği yerde kurulmuştur. Akçay üzerine yapılan köprü ile Akçay'ın kuzeyine kurulan bu köyün ve diğer köylerin (Akseki ve Yenice) Bozdoğan ile bağlantısını sağlamıştır. Köy meydanında köy konağı, cami, çeşme, kahvehaneler ve dükkânlar bulunmaktadır. Köyde dört kahvehane, üç bakkal, iki terzi, bir ayakkabı, bir kasap, bir berber dükkânı bulunmaktadır. Ayrıca geçici olarak bir lokanta vardır. Mevsimlik olarak incir ve zeytin depoları, zeytin değirmenleri ve ayrıca bir zeytinyağı fabrikası vardır. Nüfusu 1975'de 726, 1985'de 679, 2000'de 589'dur. Köyün nüfusu sürekli azalmaktadır. Bunun nedeni doğum oranının azlığı ve göçlerdir. Evler genellikle sık ve bitişik yapılmıştır. Köy hızla gelişmektedir.

2. *Yamaç Köyleri:* Ova köylerin sadece tarıma dayalı köy olmasına karşılık, yamaç köyleri; hem tarıma ve hem de hayvancılığa dayalı olması özelliği taşımaktadır. Köyler dağ ile ova arasında dağ eteklerinde toplu olarak kurulmuştur. Bunun sebebi, köy halkının ham tarımla ve hem de hayvancılıkla uğraşması dolayısıyla, hem dağa ve hem de ovaya yakın bulunabilmesi içindir. Bu tip örnek köy olarak Sırma köyü verilebilir. Sırma köyü, Değirmenbükü (Amasya) köyünün 3 kilometre güneybatısında kurulmuştur. Sırma köyü, esas itibariyle geçmişte, bugün için kurulmuş olan köyün 29 kilometre güneyinde dağda kurulmuş olan Drabuz köyüdür. Ancak daha sonra, Drabuz köyü halkının göç ederek bu köye yerleşmesiyle Sırma köyü oluşturulmuştur. 1950 sayımlarında 583 nüfusu olan Drabuz köyü, 1975 sayımlarında adı Örtülü olmuş ve nüfusu 252'ye düşmüştür. 1975 sayımında sırma köyü hızlı gelişme ve doğum oranının yöreye göre çok yüksek olma dolayısıyla, 1975'de 878'e, 1985'de 856'ya, 2000'de 1034'e ulaşmıştır. Köy, dağda ve sadece hayvancılıkla uğraşan halkın tarım hayatına atılmaları ve böylece tarım ve hayvancılıkla uğraşmaya başlamalarından sonra kurulmuş ve önem kazanmıştır. Sırma köyü, Bozdoğan-Kemer barajı asfaltının üzerinde, Bozdoğan'a 22 kilometre, Kemer barajına 4 kilometre uzaklıktadır. Bir cami, bir ilköğretim okulu, iki terzi, iki bakkal ve iki kahvehanesi bulunmaktaydı. Evler aralıklı olarak (25–50 metre) yapılmıştır. Nüfus çoğaldıkça evler sıklaşmakta ve toplu köy görünümü kazanmaktadır. Köyün gelişmesi için coğrafi şartlar uygundur.

3. *Taraça veya Tepe Köyleri:* Bu tip köyler arazinin parçalı veya engebeli olduğu yerlerde görülmektedir. Bozdoğan arazisinin çoğunluğu bu tip arazi olduğundan, taraça veya tepe köyleri çoğunluktadır. Bu tip köylerde arazi tarıma elverişlidir. Ancak arazi parçalı olduğundan makineli tarım yapılamamakta ve böylece tarım pek gelişmemektedir. Bu tip köylerde incir ve zeytin tarımı ön plana çıkmaktadır ve incir ve zeytin bahçeleri her geçen yıl artış göstermektedir. Bu tip köylere Akseki köyü verilebilir (Fotoğraf-1).

Fotoğraf 1. Akseki Köyünden Bir Görünüm

Akseki Köyü, Değirmenbükü (Amasya) köyünün 7 kilometre kuzeydoğusunda küçük bir tepe ve boyun üzerinde kurulmuştur. Arazi yetersizliği yüzünden evler çok sık ve düzensiz yapılmıştır. Köyde iki kahvehane, bir cami, bir ilkokul, üç bakkal, bir ayakkabı, iki berber dükkânı bulunmaktadır. Köy nüfusu şehre akım ve gurbetçilik yüzünden fazla artış gösterememektedir. 1950’de 417 nüfuslu iken, 1975’de 455’e, 1985’te 526’ya yükselmiş ise de, 2000 yılında 428’e düşmüştür. Yeni açılan Bozdoğan-Karacasu ilçe yolu bu köyün içinden geçmektedir. Bu yol Karacasu’ya kadar tamamen asfaltlandığı ve genişletildiği takdirde, köyün gelişmesinin nispeten hızlanacağı sanılmaktadır.

4. *Dağ Köyleri:* Bu tip köylerde hayvancılık birinci plandadır. Ayrıca tahıl tarımı yapılmaktadır. Su kaynağı olan yerlerde meyvecilik önem kazanmaktadır. Yol sisteminin gelişmesinden dolayı, bu köyler daha yeni yeni tanınmakta ve önem kazanmaktadır. Örnek köy olarak Körteke köyü verilebilir.

Körteke köyü, kemer Barajı’nın 30 kilometre güneydoğusunda kurulmuştur. Kuruluş tarihi çok eski olup, adı da bir aşiret adından gelmektedir. 1950’de 780 nüfuslu iken, 1975’de 747’ye düşmüştür. Ancak 1985’de 866’ya yükselmiş ise de, 2000’de 746’ya düşmüştür. Bu inişin başlıca sebebi, yol sisteminin olmayışı ve geçim kaynaklarının sınırlı oluşudur. Köyde bir cami, bir ilkokul, üç kahvehane, üç bakkal, bir

torna atölyesi (orman içi köy olduğundan kerestecilik gelişmiştir), üç terzi, bir ayakkabı, bir manifatura dükkânı bulunmaktadır. Yerleşme şekli toplu ve halka şeklindedir.

Mahalle Yerleşmeleri

Bozdoğan'da, özellikle dağlık alanlarda bulunan köyler, birbirinden uzak birkaç mahalleden oluşmaktadır. Arazinin dağlık ve parçalı oluşu, tarım arazisine yakın olma arzusu, yörede mahalle yerleşmelerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Madran ve Karıncalı dağlarının yüksek yamaçlarında yer alan köylerin çoğu, birkaç mahalleden oluşmaktadır. Sözelimi, Altıntaş köyüne bağlı 6 (Orta Altıntaş, Aşağı Altıntaş, Bulgur, Beylikdere, Tekeler, Kovalan), Başalan köyüne bağlı 6 (Dağdibi, Geymene, geriz, Ortaburun, Uçağaç, Viranaltı), Yazıkent beldesine bağlı 5 (Emeni, Kızılçakır, Kocakır, Sünetsli, Paldımlık), Çamlıdere köyüne bağlı 4 (Aşağı yayla, Bileyli, Sipahiler, yarbasan), Körteke köyüne bağlı 3 (Gölcük, Karagedik, Körteke yaylası), Örmepınar köyüne bağlı 3 (Camiyanı, Karagöl, Gayzeri) Örtülü köyüne bağlı 3 (Alan, Erçek, Kayırlı) mahalle yerleşmesi bulunmaktadır (Şekil-1).

Yörede bulunan mahalleler, zamanla birleşerek köy olmakta, bazıları da köyden ayrılarak ayrı bir köy konumuna gelmektedir. Kemer baraj gölünün doğu yamaçlarında yer alan Akyaka, Mudvar ve karabağ mahalleleri birleştirilerek Akyaka köyü oluşturulmuştur. Konaklı köyüne bağlı Tütüncüler Köyü, Avduklar ve alan mahallelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Güvenir köyü 1945'de Örencik'ten, Güneyyaka 1952'de Kızıltepe'den, Dömen 1954'te Örmepınar'dan, Alhisar 1967'de Örmepınar'dan, Seki 1990'da Karaahmetler köyünden ayrılarak köy haline gelmiş mahallelerdir.

Yöredeki mahaller, ortalama 20–25 haneli yerleşme birimleridir. Bu yerleşmelerin çoğunun yolu, stabilize olup, kış aylarında ulaşım güçlükle yapılabilmektedir. Bu nedenle bu mahallelerde oturan ilköğretim çağında olan öğrencilerin taşınmalı eğitimlerinde sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bahçe Evleri

Bahçe evleri, incir bahçeleri içinde kurulmuş olup, yaz mevsimlerinde incir yetiştirme faaliyetleri için göç edilen konutlardır.

Bozdoğan'da, 1950'li yıllarda bahçe evleri çok canlılık göstermekteydi. Ancak Kemer barajının yapılmasıyla birlikte, nem oranının artmasıyla incirlerin çürümesi sebebiyle, Akçay ovasındaki incir

bahçeleri pamuk tarlasına dönüştürülmüştür. Bu nedenle bahçe evlerinde giderek bir azalma olmuştur. Öte yandan köylere elektrik gelmesiyle, televizyon, buzdolabı gibi yaşamı kolaylaştıran elektrikli ev aletlerinin elektriği olmayan bahçe evlerine götürülememesi ve dolayısıyla günlük yaşamdaki değişimler, bahçe evlerine göçü iyice azaltmıştır. Gerçi daha 1990'lı yıllarda, bahçe evlerine elektrik getirilmiş ise de, önceki canlılığını koruyamamıştır. Nitekim 1988 yılında Bozdoğan'da toplam 18 köyde 1003 (Asma 274, Kamışlar 178, Pınarlı 105, Kılavuzlar 74, Ziyaretli 72) göç edilen bahçe evi bulunmaktaydı. Aynı yılda yörede yine 18 köyde göç edilmeyen toplam 449 bahçe evi (Ziyaretli 151, Yazıkent 92, Asma 50) vardı. 1990'lı yıllardan sonra göç edilmeyen bahçe evi sayısı hızla azalmıştır. 1995 yılında yörede, toplam 325 bahçe evi kalmış ve bunların 270'i göç edilen bahçe evleri oluşturmuştur. Mevcut bahçe evleri, sadece gününbirlik gidilen bahçelerde dinlenme ve ürün saklama yeri olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bozdoğan'da incir bahçelerindeki mekânsal değişim, bahçe evlerini de etkilemiştir. Baraj yapılmadan önceki yıllarda incir bahçeleri daha ziyade Akçay ovasında bulunmaktaydı. Ancak baraj yapımı ile birlikte ovada yaz aylarındaki nemin artmasıyla birlikte incir bahçeleri yamaç ve dağlık kesimlere doğru kaymıştır. Dağlık kesimlerde yer alan incir bahçelerinde, ürünü yabani hayvanlardan (özellikle domuz) korumak için sadece geceleri evin bir ferdi tarafından yatılarak beklenen iğreti kulübe ve çardaklar yapılmıştır.

Bugün için (2007), Bozdoğan yöresinde bahçe evlerinin sayılarında azalma olmuşsa da, bahçe evlerinin tiplerinde büyük değişim olmuştur. Eskiden bir odası ve önünde gölgelenmek için çardak olan, taş ve kerpiçten yapılmış basit bahçe evleri yıkılmış, yerine beton ve tuğladan yapılmış genellikle 2 katlı villa tipi evler yapılmıştır. Yörede, bahçe aralarında, villa tipi bahçe evlerinin sayıları her geçen yıl artış göstermektedir.

Yaylalar

Bozdoğan'da, ova ve yamaç kesimlerinde bahçe evleri yaygın iken, dağlık alanlarda yaylalar hâkimdir. Yörenin en fazla tanınmış yaylaları, Altıntaş köyüne bağlı Bulguryayla, Ziyaretli köyüne bağlı Karadut yayla, Körteke Yaylası, Karabağlar Yaylası, Sırma köyüne bağlı Kitre Yaylası, Bozdoğan'a bağlı Madran ve Rumalan yaylalarıdır.

RAMAZAN ÖZEY

Bozdoğan'da yayla evlerine göç etmekteki amaç, elma bahçelerindeki ürünü kaldırmak ve sebze yetiştirmektir. Yayla evlerine göç, bahçe evlerine benzerlik gösterir. Yaylada kalma süresi üç ayı (Ağustos'un ilk haftası ile Ekim ayının son haftası arası) bulur. Yayla evlerinde yapı malzemesi ve mesken tipleri, bahçe evlerinden çok az fark gösterir. Bulguryayla ve Madran Yaylası, 1990'lı yıllardan sonra turistik bir görünüm kazanmış ve yaylalarda villa tipi evlerin sayısı hayli artmıştır.

Madranbaba ve Karıncalı dağlarında, temel ekonomik faaliyetin küçükbaş hayvancılık olduğu yaylalar da bulunmaktadır. Yaylak tabir edilen bu yaylalarda göçer Yörükler bulunmaktadır. Göçer Yörükler, yıl boyu dağlarda bulunan yaylalarda kalmaktadır. Ancak mevsimlere göre, çadırlar hareket halindedir. Yaz mevsimlerinde daha yüksek kesimlere, kış mevsimlerinde ise daha alçak kesimlere göç yapmaktadırlar. Çadır hayatı yaşayan Yörüklerin, köylülerle pek ilişkisi yoktur. Sadece hayvansal ürünlerini satmak ve yıllık gıda ve giyim ihtiyaçlarını gidermek amacıyla yakın çevredeki yerel pazarlara inerler.

Konutlar

Konutlar, zamanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde yapılır. İşte bunun için zamanla, ihtiyaçlar çoğaldıkça konut ve eklentilerinin şekilleri değişmektedir. Bozdoğan'da ilk yerleşim zamanında ev olarak çadır kullanılırken, zamanla bunların yerine ahşap evler almış ve günümüzde ise modern binalar yerini almıştır. Ancak köylerde modern binaların yapımı çok yavaş olarak gelişmektedir.

Konut Tipleri ve Kullanılan Malzeme

Genel olarak bir bölgede konut yapımında kullanılan malzeme, konut şekillerine etki eden en büyük faktördür. Bozdoğan'da, taş, çamur kullanılması, çatılarda ağaç ve kiremit kullanılması ortak özellik taşısa da, konut şekillerinde farklı yönler de bulunmaktadır. Ortak yönlerin başlıcaları şunlardır; kırsal yerleşmelerde çoğu evler genellikle iki katlı olup, birinci kat ahır, ikinci kat ev olarak kullanılmaktadır. Bütün evler taş yapıdır. Bazen ikinci kat kerpiçle yapılmıştır. Bütün çaktılar kiremitle örtülmüştür. Genellikle ikinci katta hayat (önü açık salon) ve hayatın kenarında oturluk (divan veya sedir şeklinde sabit kaldırım, balkon) bulunur. Evler 1 ile 4 odalıya kadar varır. Oda ve ahır gözelerinin azlığı

veya çokluğu ailenin sosyal durumu, zengin-fakir olması, aile fert sayısının az ve çokluğuna göre değişmektedir. Konut'a genellikle dışarıdan bir merdivenle çıkılır. Merdiven etrafı kapalı ve muntazam bir şekilde yapılmıştır. Ahır kapısı ayrıdır. Kapılar tek kanatlıdır. Çoğu evler tek kanatlı kapı ile sokağa açılmaktadır. Konutlara arka cepheden bakıldığında tek, ön cepheden bakıldığında iki katlı gibi görülür. Bunun başlıca sebebi, ahır katının penceresiz olmasıdır. Çatılar genellikle dört tarafa eğimlidir. Nadir de olsa bir, iki veya üç tarafa eğimli çatılar da vardır. Konutların saçakları, duvarları yağmurdan korumak için 0,5 ile 1 metre kadar dışarıya çıkıntı yapmaktadır. Konutlar, genellikle dört köşeli olup kare veya dikdörtgen biçimindedirler.

Evlerin iç kısmına gelince; bütün köylerde iç bölmeler birbirine benzemektedir. Dışarıdan merdivenle genişçe olan hayat (önü açık salon)'a çıkılır. Hayatta ocak bulunur. Bazen mutfak ayrı olduğundan bulunmayabilir. Ocaklarda odun kullanılır. Ev halkı ekmeğini bu ocakta yapar, yemeğini pişirir ve ocağın önünde yemeğini yerler. Ocak evin kenar duvarı içine ve dışarıya çıkıntılı olarak yapılmıştır. Ancak son yıllarda tüp gazlı set üstü ocak veya fırınlar da yaygınlaşmaktadır. Hayatın etrafı açıktır. Açık olan kenarlarda oturaklık ve bulaşıklık bulunur. Evin oda kapıları hayata açılır. Genellikle evler iki odalı olup bir odası yatak, bir odası misafir odası olarak kullanılır. Oturma odası olarak hayat kullanılır. Odalar bir veya iki pencerelidir. Yatak odasında banyo ve yataklık bulunur. Kış aylarında misafir odası, oturma odası olarak kullanılır ve odalarda soba bulunur.

Konutların inşasında kullanılan malzeme taş ve kerpiçtir. Çatı, pencere, kapı, tavan ve taban yapımında ve evlerin direklerinde ağaç ve kereste kullanılır. Evin temel duvarları, alt katın yani ahır katının duvarları taşla örülmüş olup, çift duvardır. Odalar arasındaki duvarlar tek duvardır ve yapılışı çok enteresandır. Oda duvarları yapımında, önce bölmeler ağaçla bölünür. Ağaç araları tekrar küçük kereste parçalarıyla çaprazlama örülür ve aralarına kerpiç konur. Dışı çamur ya da kireç harç ile sıvanıp, kireçle badana yapılır. Ev katının duvarları bazıları taşla, bazıları ise kerpiçle yapılır. Evin dış duvarları sıvanmaz ve badanasızdır. Ancak yeni yeni yapılan evlerin dış duvarları da sıvalı ve boyalıdır. Ahırla ev arası. Önce düzeltilmiş "mese" denilen kalın ağaç direklerle bölünür. Üstüne tahta ile taban çakılır. Evin üstü ise tahta ile tavanlanmıştır. Üstü ağaçla çatı yapılmış ve üzeri kiremitle örtülmüştür.

Bazı evlerde hayatın üstünde tavan yoktur. Sadece çatı vardır. Oturaklık ve hayatın üstünde, kışlık yiyecekleri (biber, semizotu, mısır, bamya v.s) kurutmak ve çamaşır kurutmak için tel veya ipler uzatılmıştır.

Konutların İnşa Biçimi ve Fonksiyonları

Konutlarda kullanılan taşın zor işlenmesi yönünden evlerin birinci katlarında yeknesaklık vardır. Kerpiç ve kerestenin kolay işlenmesi yüzünden evin ikinci katında çeşitli inşa biçimleri meydana getirilmiştir. Bozdoğan'da hâkim olan ev inşa biçimi şöyledir; önce evin temeli kazılır. Temel 1 veya 2 metre derinliğindedir. Temele gayet düzgün ve büyük temel taşları koyarak çamurla örülür. Birinci kat aynı tip olarak örülür. Duvarın üzerine yuvarlak, uzun ve kalın ağaçlar sıralanır. Üzeri tahta ile tabanlanır. Daha sonra taş duvarların üzeri, kerpiç duvarla örülür. Kerpiçler yine çamurla daha dayanıklı olması için çamurla örülür. Duvarın iç kısımları çamurla sıvanır ve badana yapılır. Binanın dış kısmı olduğu gibi bırakılır. Pencereler kereste ile güzelce işlenerek çerçeve yapılır. Çerçeve ve camlar tek katlıdır. İklimin sıcak olmasından pencereler geniş ve çoktur. Binanın üst katı yine yuvarlak ağaçlar sıralanarak tavanlanır. Son zamanlarda kereste kıtlığından ağaç yerine gayet ince dilme kullanılmaktadır. Üzeri çatı yapılarak kiremitle örtülür.

Yalnız şunu unutmamak gerekir ki, medeniyet ve teknoloji ilerledikçe, çağın ihtiyaçları ve yaşantı biçimi değiştikçe, konutların yapı biçiminde değişiklikler olmaktadır. Taş ve kerpicing yerine tuğla ve briket, ağaç yerine demir, çamur yerine çimento-kum veya kireç karışımı harç kullanılmaktadır. Ayrıca ev planları da değişmekte, ahır katı kaldırılmaktadır. Yeni tip evler, tek katlı olup, yerden 1 veya 2 metre bodrum katı ile yükseltilerek tamamen betonarme olarak yapılmaktadır. Ahır genellikle evin dışında yapılmaktadır. Ama bunun yanında maddi durumu zayıf olan aileler, konutlarını daha ucuza mal olduğu için eski yapı biçiminde inşa etmektedirler. Betonarme evlerin içi ve dışı kireç, kum ve çimento karışımı harç ile sıvanıp plastik boya ile boyanmaktadır. Pencereler demirle yapılmış olup, yağlı boya ile boyanmıştır. Ancak son yıllarda, kapı, pencere yapımında plastik doğramalarda kullanılmaktadır.

Bozdoğan ve çevresindeki konutlarda, mutlaka baca bulunur. Bazen bir evde baca sayısı iki veya üçe çıkar. Bacalar 0,5 ile 1 metre yüksekliğindedir. Bazı evlerin bacalarında, rüzgârdan korunmak için siperlik konmaktadır.

Bozdoğan Şehri

Tarihte Bozdoğan

Bozdoğan'ın bilinen ve yazılı tarihi 13. Yüzyılda başlar. Bozdoğan'ın ilk kuruluşu Mardan dağının eteğinde küçük bir tepe üzerinde 1280 yılında kurulduğu belirtilmektedir. Bu yıllarda Anadolu'nun bazı bölgelerini ele geçirmeye başlayan Selçuk boyları, yöreyi Bizanslılardan alarak askeri amaçlarla geliştirmişlerdir. Daha sonra Aydınoğlu Beyi İsa Bey'in Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Beyazıt'a itaatini bildirmesi üzerine Bozdoğan 1390 yılında "Beylik" olarak Osmanlı yönetimine bağlanmıştır. Tanzimat'tan sonra yapılan idari düzenleme ile de 1879 yılında ilçe olmuştur. 1950'den sonra kasaba gelişince, yerleşim yeri güneye doğru kaydırılmıştır.

Bozdoğan, Türkçe bir kelimedir. Boz ve Doğan kelimelerinden meydana gelmiştir. Bozdoğan isminin nereden geldiği konusunda çeşitli söylentiler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi; yöreye yerleşen Akıncı Oğuz Boyunun o dönemin önemli silahlarından olan "Bozdoğanlar"ı kullanmalarından kaynaklanmış olabileceğidir.

Bozdoğan kelimesi bir silah adı olmakla beraber, aynı zamanda bir Türk boyunun adıdır. Anadolu'ya göç eden Oğuz boyları içinde "Bozdoğan'lilar" boyu olduğu bugün tarihi kaynaklarda geçmektedir.

Bozdoğan'ın bir mahallesinin adı Eymir' dir. Eymür boyunun bugünkü Eymir mahallesinde yurt edindikleri bazı kaynaklarda rivayet edilmektedir. Önceden Bozdoğan'a bağlı olan fakat ulaşım açısından Muğla'ya devredilen Çavdır köyü içinde Çavuldur boyunun yerleşmiş oldukları yer olarak anılmaktadır.

Bozdoğan yerleşmesinin kuruluşuna çeşitli söylentiler bulunmaktadır. ait çok çeşitli rivayetler dolaşmaktadır. Bu söylentilerin başında, yerleşmenin Malazgirt Savaşının Türkler tarafından kazanılmasından sonra Anadolu'ya yayılan Türkler tarafından kurulduğu bilinmektedir. 1175 yıllarından önce yörede Kıpti ve Rum halkının yaşadığı bilinmektedir. Bozdoğan, 1175 yıllarına kadar varlığı bilinmemektedir. Öncelikle yöreye gelen Türk boyları Eymir'e yerleşmiştir. Eymir'e yerleşen Türk boyunun beyi olan Boz bey kendine bağlı obalarla birlikte buradan göç ederek Madran Dağı'nın eteklerine yerleşmiştir. Onunla birlikte Doğan beyde onun yerleştiği tepenin tam

RAMAZAN ÖZEY

karşısındaki Hıdırbaba tepesine gelip yerleşmiştir. Boz beyin bayraktarı Madran Baba'dır. Doğan beyin bayraktarı ise Hıdır baba'dır. Bu ikisinin zamanın evliyalari olduğu söylentileri vardır. Hatta bunların üç arkadaşı oldukları bilinmektedir.

Bozdoğan'ın önce Menteseoğulları beyliğine daha sonra da Aydınogulları beyliğine bağlandığını görülür. Menteseoğullarının kuruluş tarihi olan 1280'li yıllarda kaynaklarda belirtilen Boz ve Doğan Beyin aşiretlerinin yaz ayında Madran Dağı eteklerindeki otlaklara gelmiş oldukları kışın ise verimli Büyük Menderes ovalarına indikleri söylenmektedir.

Aydınogulları beyliği, 1390 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle birlikte Bozdoğan, Osmanlılara bağlanmıştır. Ankara Savaşından sonra Timur, Aydınogullarına ülkelerini geri vermiştir. Ancak İkinci Murat Osmanlılara devamlı sorunlar çıkaran Aydınogulları beyliğine son vermiştir. Böylece Bozdoğan toprakları bir kere daha el değiştirmiş oldu. Fakat sosyal durumda bir değişiklik olmadı. Bu durumun sonunda onlarda Selçuklular gibi buraya doğudan gelen Türkleri yerleştirmişlerdir. Bozdoğan kazası dâhilinde Çullu'lar adlı bir oymak arasında 25 vergi nüfuslu Avşar adlı bir oba olduğu gibi 36 vergi nüfuslu Eymir, 19 vergi nüfuslu Çavdur köylerinin de bulunması bu yerleşme siyasetinin ve Anadolu'nun her karış toprağının Türkleştirilmesinin mührü olsa gerektir. Avşar, Eymir, Çavdur, oğuz boylarının adıdır. Bozdoğan ilçesi de gerek adını gerekse kavmiyetini kendi adından almaktadır. Yani Bozdoğanlı Türk Boyu burayı kurmuştur. 15. yüzyıl ortalarına ait Osmanlı Tapu defterinde, Bozdoğan'ın adı, Bazarköy olarak geçmektedir.

Ali Cevad'a göre, 19.yüzyılın sonunda (1895) Bozdoğan, Aydın vilayetine bağlı bir kasabadır. 3285 olan nüfusun tümü Müslüman'dır. Kasabada 744 hane, 4 cami, 2 mescit, 2 iptidai mektebi, 1 hamam, 53 değirmen, 1 yağhane, 6 fırın, 3 han, 14 kahvehane, 7 mağaza vardır.

Şemseddin Sami'nin Kamusü'l Alam'ında (1897 yılı), Bozdoğan hakkında şu bilgiler vardır. Bozdoğan, Aydın vilayetine bağlı kaza olup, Büyük Menderes'e bağlı Aksu çayı kenarında, güzel bir ovada bulunmaktadır. Kasabada birkaç cami, bir iki medrese, bir mektebi iptidaiye bulunmakta ve kasabanın nüfusu 5-6 bin kişiyi bulmaktadır.

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI

1913 yılında, İstanbul'da, Tefeyyüz Matbaası tarafından yayınlanan, Ali Tevfik'in "Mufassal Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası" adlı kitabın, 342–359 sayfalarında yer alan "Memalik-i Osmaniye'nin Adalar Denizi Sahilindeki Vilayeti; Aydın Vilayeti" bölümünde, Bozdoğan ile ilgili şu bilgilere yer verilmektedir; Bozdoğan Kasabası, Aydın sancağına bağlıdır. Bu kasaba, Büyük Menderes nehri kollarından Aksu=Arpaçay (yani Akçay) adındaki su kenarında bir ovadadır. Şimendifer hattı üzerinde bulunan Nazilli'ye bir şose yol ile bağlıdır. Adı geçen kasabanın bağ ve bahçeleri çok ve armudu meşhurdur.

Yüzölçümü 849 km², rakımı 200 m.dir. 2000 Yılı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 35190 kişi yaşayan ilçede 2 bağlı belediye ve 44 köy bulunmaktadır. İlçenin ekonomisi tarıma dayalıdır. Sanayi yok denecek kadar azdır. Ticaret, ilçe merkezinde bazı tarım ürünlerinin alım satımına dayalı olarak nispeten gelişmiştir.

Cumhuriyet Döneminde Bozdoğan

1933 yılında, Dâhiliye Vekâleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü tarafından yayınlanan Belediyeler kitabında Bozdoğan hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. 1933 yılındaki Bozdoğan'ın durumu şöyledir; Kasaba 4110 nüfuslu ve 1113 haneli olup, belediye bütçesi 14990 liradır. Kasaba dâhilinde 20 km yol mevcut olup bunun 1,5 km'si şose, 1 km'si parke, 17,5 km'si kaldırımdır. Su kaynakları, Madran dağında olup, kaynaklardan kasabaya 10 km mesafeden künk ile isale edilmektedir. Kasabada 40 çeşme, 4 havuz ve haneler dâhilinde 41 özel çeşme vardır. Kasaba 10 lüks, 120 lamba ile aydınlatılmaktadır. Tamir işlerini belediye yapmaktadır. Kasabanın temizliği 3 amele ve bir küfeli hayvanla yapılmaktadır. Kasabada bir adet mezbaha vardır. Günde 3 sığır, 2 koyun ve 2 keçi kesilmektedir.

Bozdoğan kasabasında itfaiye işleri, 3 adet tulumba ile yürütülmektedir. Tulumbarın ikisi elle işler birisi otomatiktir. Altı amele bu hizmete hazır bulundurulmaktadır. Kasaba dâhilinde bir ilk mektep, bir hamam, bir dispanser, 3 han ve otel vardır. Kasabada 6 kamyon ve 1 adet tenezzüh otomobili hariçte ve şehir dâhilinde nakliyatı temin edilmektedir. Haftada bir gün (Salı) Pazar kurulmakta olup panayırı yoktur. Kasaba ve çevresinde pamuk, susam, mısır, kendir, incir, üzüm, zeytin ve fıstık yetişir. Kazaya tabi Biresse köyünde umumiyetle

RAMAZAN ÖZEY

kıldan çuval ve hayvanata ait torba vesaire dokurlar. Yenipazar nahiyesinde hammaddesi kendilerinden olan kendirden urgan, ip vesaire yaparlar.

1949 yılında, İller Bankası tarafından yayınlanan Belediyeler Yıllığı'nda ise Bozdoğan'a ait şu bilgiler vardır. Bozdoğan, Madden (Mardan) dağının eteklerinde Aydın iline bağlı ilçedir. Nazilli istasyonuna 29 km mesafededir. Muntazam kara taşıtları vardır. Denizden yüksekliği 203 metredir. Beş mahalleden ibaret kasaba 1262 hanelidir. 1945 resmi sayımına göre nüfusu 1823 erkek, 2024 kadın olmak üzere 3665 kişidir.

Bozdoğan'da belediye 1886 yılında kurulmuştur. 1936 yılında inşa edilmiş olup ihtiyacı karşılayan belediye binası vardır. Kasabanın fenni haritasıyla, imar planı İller Bankası vasıtasıyla yapılmaktadır. Belediye yollarının 800 m²'si adi kaldırımdır. Kasaba içinden geçen dere üzerinde 1938'de yaptırılmış bir beton köprü, 1913 yılında tesis edilmiş beş hektarlık bir park vardır. Su, Mardan dağındaki kaynaklardan 12 km mesafeden beton ve toprak künklerle isale edilmiştir. Fenni projesi henüz yaptırılmamıştır. % 30 nispetinde kireçli olan su ihtiyacı karşılamaktadır. 3 deposu ve 28 çeşmesi vardır. Kasabada elektrik tesisatı yoktur. Fenni projesi 1948 yılında yaptırılmıştır. Umumi aydınlatma lüks ve gaz lambalarıyla yapılmaktadır. Yıllık gaz sarfiyatı 216 tenekedir.

Bozdoğan kasabasında, 1949 yılında hükümete ait 4 yataklı bir dispanser, 2 görevli ve 1 serbest doktor, bir eczane vardır. Genel temizlik amelelere gördürülmekte olup, çöpler kasaba dışına dökülmekte ve buradan bahçelere gübre olarak kullanılmaktadır. 1 hamam ve 3 umumi helâ vardır. 1936 yılında inşa edilmiş bir mezbaha vardır. Etler araba ile nakledilmektedir. Yılda ortalama 3500 baş hayvan kesilmekte olup, 1946 yılında 3530 lira, 1947 yılında 503 lira gelir alınmıştır. İrat getiren belediye emvalinin getirdiği gelir toplamı 14000 liradır. Bu emval sigortalıdır.

Bozdoğan belediyesinin 1949 yılında bir otobüsü ile bir kamyonu ve belediyeye kayıtlı 2 otobüs, 9 kamyon vardır. Yangın söndürme vasıtası olarak bir motopomp, bir el tulumbası ve lüzumu kadar kazma, kürek, su kovası bulunmaktadır. Kasabada 768 öğrencisi bulunan bir ilkokul, kütüphanesi ve okuma odası olan halkevi, şahıslara ait olmak üzere otel, 2 lokanta, 2 gazino, 7 fırın, 2 han vardır.

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI

1980 yıllarında Bozdoğan biraz daha gelişmişlik göstermiştir. Yeni yerleşme alanları kasabanın doğusuna doğru gelişmiştir. Eymir, Cumhuriyet, Dere ve Hisar mahalleri eski yerleşme alanlarıdır. Bunlardan Hisar ve Dere mahallerinin yükseltileri 225–310 metredir. Sokakları düzgün olmayan mahalleler, eski tip konutlardan oluşmaktadır. Çarşı mahallesinde, garaj, Pazaryeri ve resmi binalar bulunmaktadır. Kasabanın ana yolları doğu-batı doğrultuludur ve dört ana cadde vardır. Muğla ve Hükümet caddeleri çevresinde gelişme oldukça hızlı olmuştur. 1980 yılı belediye bütçe harcamaları 20 milyon lira olmuştur. Kasabanın 9 mahallesinden 8'inde elektrik, 7 mahallede kanalizasyon ve tümünde içme suyu bulunmaktadır.

Bugünkü Bozdoğan

Bozdoğan, nüfus bakımından her ne kadar şehir sayılmasa da, yerleşmenin genel görünümü bir şehir görünümündedir (Fotoğraf-2-3). Öte yandan yerleşmenin diğer fonksiyonları, şehir olma özelliğini desteklemektedir.

Bozdoğan, Madranbaba dağının aşınmasıyla eteğinde meydana gelen birikinti yamacın üzerinde ve dağdan gelen suların meydana getirdiği dereler içinde kurulmuştur. Şehrin ana merkezi % 10 eğimli yamaçta kurulmuş olup, deniz seviyesinden yüksekliği 200 metredir.

RAMAZAN ÖZEY

Fotoğraf 2. Bozdoğan'dan Bir Görünüm

Fotoğraf 3. Bozdoğan Hükümet Konağının Görünüşü

Bozdoğan, daha önceleri askeri amaçlarla kurulmuştur. Ama bugün tarım ve idari şehir olmuştur. Şehrin ilk yerleşim merkezi,

BOZDOĞAN'IN BEŞERİ COĞRAFYASI

bugünkü hisar mahallesi olduğu sanılmaktadır. Hisar mahallesinden şehre bakıldığında şehrin her tarafı ayaklar altında kalır ve genel görünümü olduğu gibi görülür.

Bozdoğan, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Sevr Anlaşması gereğince, İtalyanların işgal bölgesi içinde kalmış, fakat işgal görmemiştir. Bundan dolayı tahribe uğramamıştır (Fotoğraf-4).

Bozdoğan, nüfus bakımından pek gelişmemiştir. Şehir nüfusu yıllardan beri adeta yerinde saymaktadır. Bazı yıllar azalmakta, bazı yıllar çok az bir artış göstermektedir. Artan nüfusun % 60'ı göç etmektedir. Tarım yerleşmesi olması dolayısıyla, kadın nüfusu fazladır. Şehrin ana caddesi, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda düz olarak uzanmaktadır. Caddenin kuzeybatı ucundan Nazilli, güneydoğu ucundan Eğmir ve diğer köylere, ortasından da Bozdoğan'ın doğu kısmında kalan köylere giden asfalt yollar çıkmakta ve bu yollar % 10 eğimli olarak ova tabanına birbirine ışımsal olarak doğuya doğru inmektedir. Aynı şekilde ana caddenin batısına üç yol çıkmakta ve Madranbaba dağına tırmanmaktadır. Bu yollardan biri, Yatağan ve Muğla'ya gitmektedir. İşte şehir yerleşmesi, bu yollar boyunca gelişmiştir (Fotoğraf-5).

Fotoğraf 4. Bozdoğan'dan Görünüm

RAMAZAN ÖZEY

Bugün için gelişme, devamlı olarak doğuya doğru yani ova tabanına doğru ilerlemektedir. Resmi binalar ve okullar burada yer almaktadır. Şehrin ortasında gerek şehir halkının ve gerekse köylerin ihtiyaçlarını karşılamak için pazaryeri bulunmaktadır.

Fotoğraf 5. Bozdoğan'dan Bir Görünüm

Bozdoğan, küçük bir şehir olmasına rağmen, modern bir şekilde kurulmuş ve gelişmiştir. Hükümeti teşkil eden bütün şube müdürlükleri, lise, ilköğretim okulları, orman işletme şefliği, Tarım Satış Kooperatifi bulunmaktadır. Ayrıca Nazilli yolu üzerinde, yeni sağlık ocağı ve devlet hastanesi yer almaktadır.

Bozdoğan yerleşmesi, şehrin her tarafında sık ve planlı bir şekilde yapılmıştır (Eski evler hariç). Şehirde okullar caddesinde bir Atatürk büstü bulunmaktadır. Şehrin evleri genellikle iki katlı olup, betonarme olarak yapılmıştır. Çatılar kiremitle örtülüdür. Şehirdeki dükkânların bir kısmı, belediyenin olup tek katlıdır. Şehrin Kemer barajına giden yol üzerinde Soğuk Hava Deposu bulunmaktadır. Bu depo, turfanda sebzeçiliğe ve meyveciliğe hizmet etmektedir.

Bozdoğan'ın adını, Türkiye'ye duyuran Mardan Bozdoğan Memba Suyu Şişeleme Tesisleri belediye tarafından işletmeye açılmıştır. Ayrıca şehrin içme suyu da buradan sağlanmaktadır.

SONUÇ

Bozdoğan adını tarihten alan, çok eski bir yerleşme olup, Aydın ilinin bir ilçesidir. Beşeri Coğrafya bakımından Bozdoğan, pek kalabalık bir nüfusa sahip değildir. Artan nüfusun çoğunluğu göç etmektedir.

Kırsal kesimde yöre halkı genellikle iki katlı evlerin ikinci katında barınmaktadır. Alt katında ise hayvanını barındırmaktadır. Yaşama imkânlarının zorluğundan dağ köylerinden büyük şehirlere nüfus akını olmaktadır.

KAYNAKLAR

Kitaplar ve Makaleler

- Ali Cevad, 1895 (1314), Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügatı. Mahmut Bey Matbaası, Dersaadet (İstanbul).
- Ali Tevfik, 1913, Mufassal Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası. Tefeyyüz Kitabevi, İSTANBUL.
- Darkot, B., (Hazırlayan A. Necdet Sözer), 1977, Ege ve Akdeniz Bölgesi. Atatürk Üniv., İşletme Fakültesi Araş.Ens. Ders Notları, 35, Erzurum.
- Güneş, G., 2007, "İzmir'in İşgali Ve Aydın'daki Yankıları" Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi Sayı 9, Yıl 5, Sayfa 23-55 Şubat 2007, Ankara.
- Güneş, G., Aydın Vilayet İstatistiklerine Göre 1917-1918 Yıllarında Aydın Sancağı, Aydın Kültür Ve Sanat Dergisi, Yıl: 4, Sayı 23, Temmuz 2003, s. 22-26, Aydın
- Işık, Ş., 1995, Aşağı Akçay Havzasında Beşeri ve İktisadi Coğrafya Araştırmaları. Ege Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Coğrafya ABD, Doktora tezi, İzmir.
- Karaca S., 1977, Aydın'ın Tarihi ve Coğrafi Durumu. İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.
- Kısa L., 1960, Aydın'ın Tarihi ve Coğrafyası. Coşkun Matbaası, Aydın.
- Nakracas, G., 2005, (Çeviren İbrahim Onsunoglu), Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni. Kitapevi Yayıncılık, s. 89-95, İstanbul.
- Özey, R., 1979, Bozdoğan'ın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası. Atatürk Üniv., Edebiyat Fak., Coğrafya Bölümü, Mezuniyet Tezi, Erzurum.

- Özey, R., 1990, “Olukbaşı, Kızılca Ve Dutağaç (Bozdoğan-Aydın) Köylerinde Kıl Çadır Dokumacılığı.” Türk Dünyası Araş. Derg. Sayı.68, S.163–190, İstanbul.
- Özey, R., 1991, “Bozdoğan Ve Çevresinde Bahçe Evleri.” Türk Dünyası Araş.Derg.Sayı.71, S.121-143, İstanbul.
- Özey, R., 1999, “Adalar Denizi Sahilinde Bir Osmanlı Vilayeti; 1913'te Aydın”. Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 2, İstanbul.
- Sokriades, G., 1919, Hellenism in the Balkan Peninsula and Asia Minor. Page 9, Statistic of the Population divided according to Nationalities of the Sandjak of AIDIN, 1912.
- Sürgevil, S., 1999, Bozdoğan (1919-1923). Ege Üniv. Edebiyat Fak.Yay.No:94, İzmir.
- Şemseddin, S., 1897 (1316), Kamusü'l Alam, Cilt 2, s. 1382, İstanbul
- Toker F., 1965, Bozdoğan Kazası Monografyası. İ.Ü Edebiyat Fakültesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul.

Yıllıklar ve Bültenler

- Cumhuriyetin 50.Yılında AYDIN. 1973 İl Yıllığı.
- Muğla Orman Bölge Baş Müdürlüğü, Nazilli Orman İşletme müdürlüğü, Bozdoğan Sersî Kat'î Amenajman Planı.
- DİE (TÜİK) İstatistikleri.
- 1933, Belediyeler. T.C. Dahiliye Vekaleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü. Holivut Matbaası, İstanbul
- 1949, Belediyeler Yıllığı. İller Bankası, Cilt 1, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O, Ankara
- 1982, “Aydın”. Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, Cilt 2, s.966-1101, İstanbul.

Genelkurmay, ATASE Arşivi, D.1094 K.265 F-2-14

Web Siteleri

- <http://www.bozdogan.gov.tr>
- <http://www.bozdogan.org>
- <http://www.bozdogan.bel.tr>
- <http://bozdogan.meb.gov.tr>
- <http://www.efeler.org/ilceler/bozdogan.htm>
- <http://www.ismetsezginmetem.k12.tr/>
- <http://www.kemerhes.com/bozdogan.html>
- <http://www.kemerhes.com/kemerbaraji.html>
- <http://bozdoganhaber.com>